

EDITORIAL

Letošní polytematické číslo přináší dvě novinky. Premiérově zařazujeme rubriku *Rozhovor*, v níž zaznívají zajímavé názory Stephena J. Balla, jedné z výrazných osobností současného akademického světa v oborech vázících se k výchově a vzdělávání. Rozhovor se nám podařilo uskutečnit v průběhu nedávného přednáškového pobytu profesora Balla na Ústavu pedagogických věd FF MU. Obsahuje řadu pozoruhodných postřehů a vzhledů do výzkumu, vědy či vzdělávací politiky předního účastníka pedagogických diskurzů posledních dekád nejen ve Velké Británii. Stephen J. Ball otevírá, zkoumá a kriticky komentuje řadu témat – dříve mikropolitiku školy, nyní hlavně procesy tvorby a implementace vzdělávací politiky na mnoha úrovních. Klidným jej nenechávají neoliberalistické tendence parcelovat a privatizovat veřejný sektor, posilovat orientaci na výkon a legitimizovat dominanci vztahu vzdělávání a ekonomiky. Považuje jej za neprůkazný a nebezpečný, neboť přináší implikace v podobě zúžení i zdánlivě slibných a otevřených konceptů, jakým je například celoživotní učení, na kvalifikační přípravu. Profesor Ball ukazuje, že je třeba vrátit se k základní otázce účelu vzdělávání a učení, k otázce hodnot, etiky. Podobně kriticky sleduje řadu dalších rozporů dnešního vzdělávání. Pedagogickým výzkumníkům by rozhodně neměly uniknout jeho myšlenky o účelu a moci pedagogického výzkumu, o současném kritickém stavu pedagogického výzkumu a o možnostech, jak jej změnit, stejně jako o nutné omezenosti jakýchkoliv výzkumných nálezů vypovídat o komplexní realitě, a tedy i o potřebě citlivého nakládání s nimi. Rubriku *Rozhovor* chceme učinit pevnou součástí časopisu, a napříště ji hodláme zařazovat vždy do každého polytematického čísla.

Druhou novinkou je, že nejpočetnější skupinou autorů textů tohoto čísla jsou mladí lidé a toto číslo *Studia paedagogica* tak má blízko k tomu, aby mohlo být chápáno i jako číslo studentské. Tři ze sedmi textů rubriky *Stati* napsali buď zcela nedávní absolventi doktorského studia (Karla Brücknerová), anebo jeho studenti současní (Kateřina Lojdrová, Daniela Sršňíková). Vedle toho pak v čísle tradičně nabízíme studentské texty (doktorské i magisterské) i ve zvlášť k tomu ustavené rubrice (tentokrát jde o texty Radky Pospíšilové a Martiny Kánské). Převaha příspěvků mladých autorů nevznikla proto, že bychom polytematické číslo zapověděli etablovaným odborníkům – i ty lze samozřejmě mezi autory textů čísla nalézt, ale tentokrát zůstávají

v menšině. Prostě se v řadě nabídek pro hlavní rubriku, které přišly do redakce, objevily texty našich mladých kolegů, úspěšně prošly anonymním recenzním řízením a nyní mají – chronologicky vzato – zelenou. Myslím, že to je zajímavý signál, který lze interpretovat různými způsoby. Osobně vnímám nastalou situaci pozitivně – koneckonců vydavatelem časopisu je fakulta, a ta má ve svém poslání vzdělávat a vychovávat mladé odborníky, v tomto případě ty v oboru pedagogickém.

Hlavní nabídka tak tentokrát přichází od lidí s bezprostřední zkušeností s doktorským studiem. Co je vlastně spojuje? Jde o mladé lidi, kteří se rozhodli pro tak trochu riskantní podnik. I dnes, podobně jako v „mých dobách“, může být doktorské studium tak trochu cestou neznámou krajinou.

Vstupují do něj sice obvykle absolventi již dvou stupňů studia, kteří mají za sebou dvoje státní závěrečné zkoušky a dva úspěšně obhájené diplomové projekty, tedy lidé již poměrně zkušené, kteří si vytvořili určitý styl studia, způsob, jakým coby studenti na vysoké škole působili. Ale doktorské studium je projektem, který přináší celkem jiné výzvy. Najednou je tu relativně značná volnost (s ambivalentním potenciálem), podstatně méně průběžné kontroly, mnohem více se očekává, že si člověk vytvoří vlastní koncept fungování – stane se architektem svého odborného růstu. Ne všichni jsou na to připraveni a na této cestě jsou skrytá úskalí, odborná i jiná. Doktorské studium je radost, odpovědnost, povinnost, mnohostranná výzva. A s trochou nadsázky řečeno, obsahuje jistotu nejistoty.

Motivy lidí se zájmem o vstup do této krajiny se liší. Pro některé je doktorské studium přirozeným pokračováním slibně vedeného předchozího studia, dalším postupováním po cílevědomé cestě za poznáním a odbornou kvalifikací. Jiní v něm vidí hlavně možnost prodloužit si studentský život, případně období, kdy ještě nemají jasno co dál, a přitom pobírat stipendium. Zejména studenti kombinované formy pak bývají pod tlakem požadavků či očekávání zaměstnavatele. A další mají četné jiné motivy či spíše soubory motivů spojené tu s reálnějšími, tu s méně reálnými představami a očekáváními.

V doktorském studiu jde primárně o vědeckou výchovu, o vstup do vědeckého či akademického prostředí na katedře, fakultě i v širší vědecké komunitě. Student by měl především realizovat výzkum a napsat na jeho základě disertační spis – při vědomí zkušenosti s diplomovou prací a velkoroyse stanovené maximální délky doktorského studia úkol zdánlivě snadný. Jde-li o studenta prezenční formy, měl by se také do určité míry vřadit do života pracoviště, přiměřeně zapojit do jeho činnosti. Do věci však mnohdy vstupuje řada vlivů jiné povahy, které mohou dosažení hlavních cílů zkomplikovat. Někdy studenti ztrácejí čas a energii v projektech všeho druhu, které s jejich disertací ani nesouvisejí, jindy hlavní záměr přebíjejí okolností osobního života a tak dál.

Co je tedy důležité pro úspěch doktoranda? Snad na prvním místě dobře zvolené téma výzkumu. Je dobré, když má student již na počátku jasnější představu, respektive si ji doladuje v prvních měsících. Ideálně by ho mělo téma bavit, měl by jím tak trochu žít. Ale stejně tak je žádoucí, aby nešlo o téma marginální, ale pokud možno významné, takové, které se týká „velkých problémů“, což by ovšem nemělo znamenat opačný extrém, tedy že student chce „vyřešit všechny problémy světa“. Důležitá je také pracovitost, schopnost dobře si studium naplánovat, iniciativně využívat dnes již dobré možnosti, které se nabízejí, učit se v průběhu novým věcem a uplatňovat je ve vlastním výzkumu. Také však je významná – nikoliv naposled – kvalita práce školitele, ochota a schopnost věnovat studentům čas, zamýšlet se společně nad řešením problémů, radit, podporovat. A jistě i kultura pracoviště, pod které doktorand spadá – jednat s ním čestně a neplést si jej se špatně placeným poskokem pro práci všeho druhu. Není bez zajímavosti sledovat, jak se tato souhra daří – kolik jen doktorandů přinejmenším na určitou dobu opustila víra, kolik školitelů slevilo ze soustavnosti a vytrvalosti a alespoň na chvíli ztratili pedagogický optimismus, na kolika pracovištích se doktorandům dostávají opravdu dobré šance...

Zaslouží si respekt ti, kteří doktorské studium dokončí zdařile, se ctí. Tak tomu obvykle je, když je zřejmé, že se úspěšně snažili něčemu naučit a podařilo se jim to promítnout do dizertace. Bývají ale i jiná zakončení, spíše útrpná – nechci je snižovat, i zde se někdy jedná o nemálo práce, ale je to jiný případ, který zachraňují celkem široce rozevřené nůžky hodnotící škály a někdy snad až přílišná shovívavost členů komise. V pedagogických oborech bychom si měli dvakrát dávat pozor na rozředování požadavků, které se po dlouhých letech mdloby jen pracně ustanovují. Náruč oboru je velmi široká – někdy chvályhodně, jindy však spíše problematicky.

Publikační aktivita by měla být průběžně součástí jeho výzkumného usilování, měla by z ní vycházet. Studia paedagogica nabízí studentům publikační prostor pravidelně. A někdy zařazujeme vedle textů pokročilejších i ty, které ještě nesou znaky nezralosti, odborných začátků – pokud jasně stojí na odvedené práci a snaže ji systematicky vyložit a pokud si autor nechá poradit, jak s eventuálními slabinami textu zacházet. Tak tomu bylo a je, a platí to i v tomto čísle.

V polytematickém čísle Studia paedagogica roku 2011 publikují hlavně studenti či zcela nedávní absolventi některého z oborů realizovaných na Ústavu pedagogických věd FF MU. To ale rozhodně neznamená, že se redakce uzavírá textům studentských autorů odjinud – jde jen o to, aby i tito potenciální autoři sebrali kuráž podstoupit recenzní proces aplikovaný specificky na texty pro jednotlivé rubriky (a možná se ještě předtím poradili se svým školitelem, jak text hned napoprvé nabídnout v co nejlepším tvaru).

Tematická pestrost tohoto čísla ve spojení s tím, že jde většinou o začínající autory, nabízí vedle věcné informace i zprávu symbolickou – možná něco naznačuje o „nové generaci“ výzkumníků v pedagogických oborech. Kdo z dnešních autorů bude patřit za deset, dvacet let mezi „hvězdy pedagogického nebe“? To je otázka, kterou tak trochu navozuje již obálka časopisu, také tentokrát pocházející z dílny Romana Švaříčka.

Společně s kolegy z redakce věřím, že i toto číslo bude pro čtenáře zajímavým zdrojem poznání.

Milan Pol
předseda redakční rady